

VALTIOVIERAILUN SAATTUETOIMINTOJEN SUUNNITTELUOPAS

Teemu Tieva

11/2020

Tiivistelmä

Tekijät	Tutkinto
Teemu Tieva	Poliisi (AMK)- muuntokoulutus
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Valtiovierailun saattuetoininnan suunnitteluopas	Julkinen, liitetiedosto (produkti/opas) poistettu (JulkL (621/1999) 24.1 §:n 5 k)
Ohjaajat	Opinnäytetyön muoto
komisario Vesa Syngelmä ylikonstaapeli Juha Kinos	Toiminnallinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Valtiovierailun saattuetoininnan suunnitteluopas on toiminnallinen opinnäytetyö, joka koostuu julkisesta raportista ja salatusta viranomaistoimintaan tarkoitettusta oppaasta. Opinnäytetyön on tarkoitus tukea saattuetoininnan suunnittelutyötä tulevissa valtiovierailuissa.</p> <p>Helsingin poliisilaitoksen liikenteenvalvontayksikössä tehdään aina pääkaupunki-seudulle kohdistuvien valtiovierailuiden saattuetointoihin liittyvät suunnitelmat. Suunnittelutyöstä päävastuussa olleet henkilöt ovat lähivuosina eläköitymässä ja vaarana on, että heidän mukanaan organisaatiosta katoaa hiljaista tietoa aihepiiriin liittyen. Opinnäytetyössä on perehdytty merkittäviin hiljaista tietoa käsitteleviin teorioihin ja niiden antia on hyödynnetty oppaan tuotantoprosessissa.</p> <p>Opinnäytetyön raportissa esitellään valtiovierailujen poliisitoimintaa ja siihen liittyvää lainsäädäntöä yleisellä tasolla. Opinnäytetyön produktissa keskitytään valtiovierailujen saattuetointaan. Suunnitteluoppaaseen on kirjattu aiemmin tallentamatonta tietoa, mikä on hankittu asiantuntioilta mentoroinnin, keskustelujen ja avoimien haastattelujen kautta. Oppaassa käsitellään kaikki suunnitteluprosessin aihealueet ja se on tallennettu Helsingin poliisilaitoksen projektilevyille saattuetoininnan suunnittelijoiden käyttöön.</p>	
Sivumäärä 24 + 15	Tarkastuskuukausi ja -vuosi 11/2020
Avainsanat	
Valtiovierailut, saattuetointa, saattueet, hiljainen tieto	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
2. AIHEPIIRIN ESITTELY	3
2.1. Valtiovierailu	3
2.2. Poliisitehtävät valtiovierailussa	3
2.3. Saattuetoiminta valtiovierailussa	3
2.4. Poliisin tehtävät saattuetoiminnassa	4
2.4.1. Saattuetoiminnan toimivaltasäännökset	4
2.4.2. Saattueen toimintaa määrittelevä lainsäädäntö	5
3. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	6
3.1. Aiheen valinta	6
3.2. Tavoite ja tarkoitus	7
3.3. Aiheen rajaus	7
3.4. Aiheen haasteet	8
3.5. Teoreettinen viitekehys	9
3.6. Tutkimusmenetelmät	9
4. HILJAINEN TIETO JA SEN SIIRTÄMINEN	11
4.1. Hiljainen tieto	11
4.2. Hiljaisen tiedon tunnistaminen	12
4.3. Hiljaisen tiedon siirtäminen	13
4.4. Nonakan ja Takeuchin tiedonluonnin teoria	14
4.5. SECI-malli	15
5. VALTIOVIERAILUN SAATTUETOIMINTOJEN SUUNNITTELUOPAS	17
5.1. SOP (Standard operating procedure)	17
5.2. Suunnitteluoppaan aineiston kerääminen	18
5.3. Suunnitteluohjeen käyttöönotto	19
5.4. Suunnitteluohjeen julkisuus ja salassapitomerkinnot	19
6. OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA ARVIOINTI	20
6.1. opinnäytetyöprosessin kulku ja tavoitteiden toteutuminen	20
6.2. Opinnäytetyön luotettavuus	21
6.3. Opinnäytetyön laatu	21
LÄHTEET:	23
LIITE:	24

1. JOHDANTO

Suomessa järjestetään vuosittain useita valtiovierailuja, joiden turvallisuusjärjestelyt ovat suurelta osin poliisin vastuulla. Yksi merkittävä osa turvallisuusjärjestelyjä on saattuetointojen toteuttaminen eli valtiovieraiden, heidän puolisoitensa ja delegaatioitensa liikumisen järjestäminen vierailun aikana.

Koska lähes kaikki Suomeen suuntautuvat valtiovierailut järjestetään Helsingissä, kuuluu saattuetointojen suunnittelu- ja toteutusvastuu Helsingin poliisilaitoksen liikennevalvontayksikön toimenkuvaan. Saattuetointojen toteutukseen valtiovierailuissa osallistuu koko yksikön henkilöstö ja usein resursseja saadaan myös laitoksen muista yksiköistä sekä virka-apuna muilta poliisilaitoksilta. Lähes kymmenen vuotta liikennevalvontayksikössä työskennelleenä olen ollut mukana kymmenissä valtiovierailuissa, useissa eri tehtävissä ja toimenkuvissa.

Saattuetointojen suunnittelu on ollut viime vuosina vain muutamien lähiaikoina eläköityvien henkilöiden vastuulla ja näin ollen heidän asiantuntijuuden ja ammattitaidon siirtäminen eteenpäin on nyt ajankohtaista. Opinnäytetyöni tavoitteena on siirtää näiden henkilöiden osaamista ja hiljaista tietoa eteenpäin, jotta saattuetointojen suunnittelu ja toteutus olisi laadukasta myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyöni on kaksiosainen. Se koostuu produktista ja tästä raportista. Produktina olen tehnyt Helsingin poliisilaitoksen liikennevalvontayksikön käyttöön oppaan valtiovierailun saattuetointojen suunnittelua varten. Tulevissa valtiovierailuissa saattuetointojen suunnittelusta vastaavat henkilöt joutuvat työskentelemään ilman kokeneiden suunnittelijoiden tukea heidän eläköitymistensä johdosta. Opas antaa suunnittelutyöhön suuntaviivat ja se toimii myös varmistuslistana siihen, että suunnitelmassa on otettu asioita huomioon riittävällä laajuudella.

2. AIHEPIIRIN ESITTELY

2.1. Valtiovierailu

Valtiovierailu on virallinen vierailu, jossa valtionpäämies vierailee toisen maan johtajan luona. Suomessa kutsuja ja vierailun vastaanottaja on tasavallan presidentti. Valtiovierailu on merkittävin diplomaattinen kanssakäyminen Suomen ja vierailevan maan välillä. Valtiovierailuun kuuluu tietyt virallisuudet ja seremoniat. Valtiovieraalla on usein mukanaan puoliso, jonka vierailuohjelma saattaa hieman poiketa päämiehen ohjelmasta.

Yleensä valtiovierailun ohjelmaan kuuluu ainakin seppeleenlasku marsalkka Mannerheimin haudalle, käynti eduskunnassa ja Helsingin kaupungintalolla. Vierailu huipentuu yleensä Presidentinlinnassa pidettäviin juhlaillallisiin, joissa valtionpäämiehet pitävät omat puheensa. (Jori Pyykkö, finnboard.fi.)

Valtiovierailun virallisista järjestelyistä vastaa ulkoministeriön protokollapalvelu. Protokollapalvelu huolehtii vieraan vastaanottamisesta, saattamisesta, majoituksesta, kuljetuksista ja aterijärjestelyistä. Protokollapalvelu suunnittelee ja toteuttaa valtiovierailun käytännön järjestelyt yhdessä tasavallan presidentin kanslian kanssa. (um.fi, protokolla ja kansainväliset suhteet.) Ulkoministeriö pyytää poliisilta virka-apua poliisitoimien suorittamiseen valtiovierailun aikana.

2.2. Poliisitehtävät valtiovierailussa

Poliisi vastaa vierailun turvallisuusjärjestelyistä sen mukaisesti, miten niistä on vierailun järjestävän viranomaisen kanssa sovittu. Valtiovierailussa turvatoimiin sisältyy ainakin henkilösuojausta, vierailukohteiden sisä- ja ulkovartiointia sekä saattueiden vetotehtäviä. Turvatoimien suunnittelu ja toteutus jakautuu niistä vastuussa olevien yksikköjen ja laitosten välille. Toimenpiteiden laajuuteen vaikuttaa oleellisesti vierailulle määritelty turvallisuusluokitus. Esimerkiksi Helsingissä järjestettävässä III-turvallisuusluokituksen valtiovierailussa Helsingin poliisilaitoksen henkilösuojausyksikkö vastaa päävieraan henkilösuojauksesta, kenttäyksikkö kohdesuojauksesta ja liikenteenvalvontayksikkö saattueiden vetotehtävistä.

2.3. Saattuetoiminta valtiovierailussa

Saattuetoiminta valtiovierailussa pitää sisällään päävieraan ja hänen puolisonsa sekä mahdollisen delegaation kaikki liikenteelliset siirtymiset vierailun aikana. Saattuetoiminta alkaa yleensä lentokentältä vieraan saapuessa maahan ja päättyy vieraan poistuessa maasta.

Saattue pyrkii liikkumaan siirtymän ajan turvallisesti, ilman liikenteellisiä häiriötekijöitä ja aikatauluista kiinni pitäen lähtöpaikasta seuraavaan kohteeseen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan ammattitaitoista oikea-aikaisesti toimivaa henkilöstöä, hyvää operatiivista johtamista sekä laadukasta toiminnan ennakkosuunnittelua.

2.4. Poliisin tehtävät saattue toiminnassa

Saattuetta johtaa ja vetää ”Kalle”. Kallena toimii valtiovierailussa yleensä päällystöön kuuluva poliisimies ja hänen kuljettajanaan kokenut poliisimies. Kalustona on yleensä tunnuksellinen poliisiauto.

Saattueen varajohtajana toimii ”Pekka”, joka liikkuu saattueen viimeisenä autonä. Pekan tärkeimpänä tehtävänä on varmistaa, ettei saattueen väliin tule sinne kuulumattomia ajoneuvoja. Pekan miehistönä on kaksi kokenutta poliisimiestä ja kalustona yleensä tunnuksellinen poliisiauto.

Saattueen edellä kulkee yleensä tunnuksellisella moottoripyörällä ennako/ennakot, jotka varmistavat reitin avoimuuden ja turvallisuuden. Ennakot voivat myös katkaista liikennettä miehittämättömissä risteyksissä ja varoittaa muita tienkäyttäjiä lähestyvistä saattueista.

Reittimiehitys koostuu saattueen suunnitellun kulkureitin varrella liikennettä ohjaavista poliisimiehistä. Yleensä reittimiehellä on vastuullaan yksi ennalta määritelty risteys ja sen liikenteenohjaus.

Helsingin liikenneturvallisuuskeskuksessa on valtiovierailun ajan töissä poliisimies, joka vastaa saattueiden reiteillä olevien liikennevalojen ohjauksesta. Liikennevalo-ohjauksella ja vilkutuksella on iso merkitys niin saattueiden kuin taustaliikenteenkin sujuvuuden varmistamisessa.

2.4.1. Saattue toiminnan toimivaltasäännökset

Poliisilain 1. luvun 1§:ssä määritellään poliisin tehtävät. Pykälän toisessa momentissa määrätään, että poliisin on annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi virka-aputehtäviä. (Helminen 2012, 57.)

Poliisilain 9. luvun 1§:ssä veloitetaan poliisin antamaan pyynnöstä virka-apua toiselle viranomaiselle, jos niin erikseen säädetään. Poliisin turvaamistehtävistä valtiovierailujen yhteydessä on säädetty erikseen lain kansainvälisiä konferensseja ja erityisedustustoja koskevista erioikeuksista ja vapauksista (572/1973) 4§:ssä sekä asetuksessa kansainvälisiä konferensseja ja erityisedustustoja koskevista erioikeuksista ja vapauksista (728/1973).

Valtiovierailuissa ulkoministeriö pyytää poliisilta virka-apua poliisitoimien suorittamiseen, joihin sisältyy myös vierailun aikana toteutettava saattue toiminta. Päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

2.4.2. Saattueen toimintaa määrittelevä lainsäädäntö

Tieliikennelain 3. luvun 10§:ssä veloitetaan tienkäyttäjiä antamaan esteetön kulku hälytysajoneuvolle ja kulkueelle. Pykälän ensimmäisessä momentissa tarkennetaan, että esteetön kulku on annettava myös poliisin vetämälle saattueelle.

Uuteen Tieliikennelakiin liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 180/2017 vp) poliisin vetämää saattuetta on kuvailtu hyvin suurpiirteisesti: *”Saattue voi käytännössä olla kovalla nopeudella liikkuva, ääni- ja valomerkkejä antavan poliisiajoneuvon vetämä ”tummien autojen” muodostelma”* (He 180/2017 vp).

Hallituksen esityksessä (HE 72/2000) saattue on määritelty hieman tarkemmin: *”Poliisiajoneuvon vetämällä saattueella tarkoitetaan saattuetta, jossa etumaisena ajavan poliisiajoneuvon jäljessä on yksi tai useampi muu ajoneuvo. Yleensä viimeisenä ajoneuvona tulee vielä poliisiajoneuvo varsinkin tärkeimpiin valtiovierailuihin liittyvissä saattueissa. Poliisiajoneuvo voi olla poliisiauto tai poliisimoottoripyörä. Tarkemmasta saattueajoon liittyvästä ohjeistuksesta huolehtii poliisi”* (HE 72/2000). Tämä ohjeistus on sisällytetty Poliisihallituksen salassa pidettävään määräykseen, jota on käytetty tämän opinnäytetyön produktin lähdemateriaalina.

Kuva 1. Päävieraan saattue saapumassa Presidentin linnalle Norjan kuningas Harald V:n ja kuningatar Sonjan valtiovierailulla 5.-7.6.2007 (kuva: Juha Sinkkosen arkisto)

3.OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

3.1. Aiheen valinta

Olen suorittanut AMK-muuntotutkintoa koko ajan päivätyöni ohessa ja tarkoitukseni on jatkaa samassa työpaikassa myös valmistumiseni jälkeen. Opinnäytetyön aiheen liittymisen oman työpaikan tehtäväkuvaan on ollut siis käytännöllinen valinta ja samalla mahdollisuus tuottaa työnantajalle vastapalvelus kiitoksena joustavuudesta opintojen ja työnteon yhdistämiseen.

Jo opinnäytetyön suuntaviivoja käsittelevissä seminaareissa kävi selvästi ilmi se, että opinnäytetyön toteuttaminen tulisi olemaan koko amk-muuntotutkinnon työllistävin osa-alue. Opinnäytetyön aihetta valitessa pidin tärkeimpänä kriteerinä sitä, että siitä olisi muutakin hyötyä kuin sen tuottamat opintopisteet. Opinnäytetyön hyötykriteerin ja omaan työkuvaan liittyvän aihevaatimuksen myötä ohjeistamiseen liittyvä toiminnallinen opinnäytetyö olikin kohdallani luonnollinen valinta. Hanna Vilkka toteaa *Toiminnallinen opinnäytetyö*-kirjassaan (2003, 9), toiminnallisen opinnäytetyön tavoittelevan ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä.

Opinnäytetyöni aiheen lopullinen valinta muodostui yhteisessä palaverissa Helsingin poliisilaitoksen liikenteevalvontayksikön päällikön ylikomisario Jari Kaikon ja komisario Anne Hiltusen kanssa. Olin itse alustavasti miettinyt, että opinnäytetyön aihe voisi liittyä jotenkin saattue toimintaan ja Anne Hiltusen esittämä huoli yksikön suunnittelutoiminnon sukupolvenvaihdoksen aiheuttamasta tietokadosta vahvisti aiheen valinnan. Se, että yksikön päällikkö antoi vahvan tukensa opinnäytetyön aihevalinnalle motivoi jatkamaan suunnittelua ja lisäsi tunnettani työn merkityksellisyydestä. Juha T Hakalan *Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille* -teoksen (2004, 38) mukaan yli 90 prosenttia ammattikorkeakoulujen opinnäytetöistä on tilaustöitä. Pidän myös tätä opinnäytetyötä tilaustyönä, vaikka olenkin itse ollut vaikuttamassa aiheen valintaan.

Opinnäytetyö on onnistunut, mikäli se rakentaa tukevan sillan opintojen ja työelämän käytäntöjen välille (Hakala 2004, 10). Tällä aihevalinnalla olen saanut opinnäytetyön kautta kehitettyä merkittävästi ymmärrystäni työhöni liittyvästä tärkeästä erityisvastuualueesta eli saattue- ja vierailutoiminnasta. Tärkein syy amk-tutkintoon hakeutumisessani oli ammatillisen osaamisen vahvistaminen ja tämä tavoite on täytynyt nimenomaan omaan työkuvaani kuuluvan opinnäytetyöaiheen työstämisen kautta.

3.2. Tavoite ja tarkoitus

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä käsittelevässä kirjallisuudessa korostetaan järjestäen opinnäytetyön ja tulevan työelämän yhteyttä. Juha T. Hakalan (2000, 18) mukaan opinnäytetyön tehtävänasettelu pitäisi tulla ammattikorkeakoulua ympäröivästä yhteiskunnasta ja toimialan arkisesta kehittämistarpeesta. Opinnäytetyön tilaaja haluaa, että opinnäytetyöstä on käytännön hyötyä ja näin ollen myös tutkimuskysymysten ja ongelmien pitäisi olla todellisia. Hyvän opinnäytetyön tulisi siis olla konkreettinen niin tilaajan kuin tekijänkin kannalta.

Tärkeän tiedon ja osaamisen häviäminen eläköityvän työntekijän mukana on vakava ongelma (Hakaniemi, Tietojohdaminen, Polamk). Valtiovierailun saattuetointojen suunnitteluoppaan perimmäinen tavoite ja tarkoitus on estää aihepiiriin liittyvän erityisen ammatiosaamisen- ja tiedon katoaminen Helsingin poliisilaitoksen liikennevalvontayksiköstä lähitulevaisuudessa tapahtuvien eläköitymisten myötä. Tietokato koskisi samalla koko poliisiorganisaatiota, koska saattuetointinnan suunnitteluun liittyvää merkittävää osaamista ja kokemusta ei ole muillakaan poliisilaitoksilla.

Opinnäytetyön produktina toteutettu Valtiovierailun saattuetointojen suunnitteluopas on tehty Helsingin poliisilaitoksen liikennevalvontayksikön suunnittelutoimiston käyttöön. Opas toimii suunnittelijan tukena tulevien valtiovierailujen ja muiden saattuetointia edellyttävien tapahtumien suunnitteluprosesseissa. Oppaassa on määritelty kaikki suunnittelussa huomioon otettavat aihealueet ja kuvattu suunnitteluprosessin kulku.

3.3. Aiheen rajaus

”Rajaaminen vaatii aina hankkeen tarkastelua monesta suunnasta ja monenlaisten rajausehdotusten koeponnistamista”(Hakala 2004, 65). Tässä opinnäytetyössä rajaaminen oli suhteellisen helppoa aiheen valinnan jälkeen.

Valtiovierailu on aina iso, monen viraston ja poliisiyksikön yhteistoiminnalla toteutettava tapahtumakokonaisuus. Mukana ovat ainakin Ulkoministeriö, Presidentin kanslia, Helsingin poliisilaitos, Puolustusvoimat ja Helsingin kaupunki. Poliisin vastuulla on vierailun turvallisuusjärjestelyt ja liikennevalvontayksikön vastuulla osana turvallisuusjärjestelyjä vierailun saattuetointojen järjestelyt.

Amk- opinnäytetyön laajuus on noin 30-50 sivua ja se mahdollistaa korkeintaan muutaman pääteeman käsittelyn riittävän perusteellisesti. Valtiovierailun saattuetointojen suunnittelutyön tarkastelun totesin heti aiheen valittuani riittävän laajaksi aihe-alueeksi opinnäytetyöhön. Aiheen rajaus valtiovierailun saattuetointojen suunnitteluun oli looginen myös

siinä mielessä, että vierailun todellinenkin suunnittelutyö tapahtuu itsenäisesti eri yksiköiden välillä. Esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksen henkilösuojausyksikkö vastaa henkilösuojauksen suunnittelusta, kenttätoimintoyksikkö kohdesuojauksen suunnittelusta ja liikennevalvontayksikkö saattuetointojen suunnittelusta.

Valtiovierailun saattuetointiminta on itsessäänkin iso kokonaisuus ja sitä olisi mahdollista tutkia ja tarkastella monesta eri näkökulmasta. Esimerkiksi saattuetointiminnan johtaminen tai saattueen toimintataktiikka voisivat olla hyviä tutkimuksen kohteita tai Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöaiheita. Saattuetointiminnan suunnittelutyön ajankohtaisuus eläköityvän suunnitteluhenkilöstön myötä on ollut kuitenkin ratkaisevassa asemassa tämän opinnäytetyön aihevalintaa ja sen rajaamista pohdittaessa.

Heti ensimmäisissä opinnäytetyöaiheeseen liittyvissä keskusteluissa saattuetointoja lähes 20 vuotta suunnitelleen ylikonstaapeli Juha Sinkkosen kanssa kävi selväksi, että valtiovierailun saattuetointojen suunnitteluun ja organisointiin liittyy äärettömän paljon henkilökohtaiseen kokemukseen ja osaamiseen pohjautuvia ratkaisuja. Osa näistä ratkaisuista saadaan toteutettua organisaatorajat ylittävien yhteistyösuhteiden ja laajan verkostoitumisen kautta. Kaikkea ei kirjoiteta virallisiin suunnitelmiin eikä kaikkea voi ennalta ohjeistaa. Näillä keskusteluilla oli iso vaikutus opinnäytetyön produktina toteuttamani oppaan rakenteeseen ja sen sisällön rajaamiseen. Aiheen rajaamisen yhteydessä totesin, että saattuetointojen suunnitteluoppaan sisältö ei voi olla kovinkaan yksityiskohtaista, vaan enemmänkin suunnitteluprosessin suuntaa ohjailevaa ja sen reunaehdot määrittelevää.

3.4. Aiheen haasteet

Ymmärrykseni opinnäytetyön aihepiiristä on muodostunut viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana, kun olen työskennellyt eri valtiovierailuissa kaikissa miehistötason saattuetuhtävissä. Aiempaa kokemusta saattuetointojen suunnittelusta minulla ei kuitenkaan ole. Suunnitteluoppaan kokoaminen on ollut haastava prosessi, vaikka kokonaiskuva ja yleinen käsitykseni aihepiiristä onkin ollut melko kattava.

Ennen varsinaista oppaan työstämistä olen joutunut itse opettelemaan suunnitteluprosessin vaiheet ja käytännöt. Tässä opettelussa kokeneiden suunnittelijoiden konsultaatiolla ja vanhoilla saattuetointasuunnitelmillä on ollut suuri merkitys. Opinnäytetyösuunnitelman mukaisesti minun oli tarkoitus osallistua keväällä 2020 järjestettävän Omanin valtiovierailun suunnitteluun mentorin ohjauksessa. Vierailu kuitenkin peruttiin Covid-19 epidemian takia. Hyvästä konsultaatiosta huolimatta suunnitteluprosessin jäsentely oppaan muotoon on jäänyt täysin omalle vastuulleni, koska selkeää kaavaa ei suunnittelutyölle ole aiemmin ollut.

Myös aihepiiriin liittyvän lähdemateriaalin vähäisyys on ollut haasteena tässä opinnäytetyössä. Aihealuetta on säännelty laeissa ja asetuksissa hyvin vähän ja siihen liittyvä poliisihallituksen ohjeistuskin on hyvin yleisluontoista ja suppeaa. Valtiovierailujen saattuetointojen suunnittelijoiden tiedot, taidot ja käytännöt ovat kehittyneet pitkän kokemuksen myötä ja toisaalta myös hiljaisen perimätiedon kautta.

3.5. Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön tekijän tulisi sisäistää ajatus siitä, että työllä on jokin ajatuksellinen tausta, joka ohjaa siinä tehtäviä valintoja. Ajatuksellinen tausta tähtää aina myös kehittämistyön kokonaisratkaisuun. Tavoitteena on, että ajatuksellinen tausta auttaisi työn tekijää ymmärtämään paremmin sitä maailmaa mitä työssään on tarkastelemassa. (Hakala 2000, 106.)

Tässä opinnäytetyössä olen tarkastellut valtiovierailun saattuetoinnin suunnitteluprosessia hiljaiseen tietoon liittyvien teorioiden kautta. Hiljaisen tiedon käsittely osana opinnäytetyötä on auttanut myös aiheen rajaamisessa ja selkeyttänyt entisestään opinnäytetyön varsinaista tavoitetta. Valtiovierailun saattuetointojen suunnitteluoppaassa en ole varsinaisesti yrittänyt luoda uusia toimintatapoja, vaan työn perimmäisenä tarkoituksena on ollut varmistaa ylöskirjoittamattoman erityisosaamisen siirtäminen uusille suunnittelijoille. Mielestäni valtiovierailujen suunnittelutyössä ei ole tällä hetkellä kiireellistä tarvetta merkittäville uudistuksille, vaan olennaisinta on mahdollisimman sujuva sukupolvenvaihdos ja olemassa olevan osaamisen siirtäminen ja tallentaminen.

3.6. Tutkimusmenetelmät

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tutkimusmenetelmävalintaan vaikuttaa aihe ja se mitä siitä halutaan tutkia. Tutkimusmenetelmiä ovat kvalitatiivinen tutkimus, kvantitatiivinen tutkimus sekä toiminnallinen tutkimus.

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä saadaan avattua ymmärrys ilmiöön ja sen kautta sen teoretisoitumiseen. Laadulliseen tutkimukseen vaaditaan usein hyvin paljon aineistoa, eikä tutkimuksen tuloksen tulkitsemiseen ole määrällisen tutkimuksen lailla kovin tarkkoja tulkintaohjeita. Kun ilmiö kuvataan laadullisen tutkimuksen tavoin, sitä pidetään yleensä jopa parempana kuin kvantitatiivisen tutkimuksen ilmaisutavalla, eli luvuilla kerrottuna. Joitakin ilmiöitä tai asioita ei voi kuvata numeroiden avulla, kuten ihmisten suhtautumista tai esimerkiksi ihmisten asenteita. (Kananen 2015, 71.) ”*Oikeastaan pitäisi tehdä niin, että tutkimuskohteemme ja -ongelmamme pitäisi tuottaa päätös siitä, kumpi tapa on järkevämpi lähteä etsimään totuutta*” (Metsämuuronen 2001, 64).

Kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen lähtökohta on se, että tutkittava ilmiö tunnetaan ennakolta. Määrällisen tutkimuksen aineistona toimii tyypillisesti valmiit tilastot tai kyselyiden myötä saadut tiedot. Määrällisen tutkimuksen tulokset esitetään taulukkomuodossa jakaumina tai erilaisina tilastollisina tunnuslukuina. (Kananen 2015, 75.)

Tutkimusmenetelmiä voidaan käyttää myös yhdessä siten, että tutkimus voi täydentää toinen toistaan. Laadullisen tutkimuksen jälkeen voi seurata määrällinen tutkimus. (Kananen 2015, 71.) Jari Metsämuurosen (2001, 7) mukaan totuuden etsimisessä ei ole olennaista se, että kummalla menetelmällä se tehdään vaan se, että kuinka lähelle sitä päästään.

Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluoppaan toteuttamisessa on käytetty kvalitatiiviseen tutkimukseen pohjautuvia tutkimusmenetelmiä, erityisesti avointa eli strukturoimattomaa haastattelua. Avoimessa haastattelussa ei ole ennalta suunniteltuja kysymyksiä ja tutkija jäsentelee sitä usein vasta jälkikäteen (Metsämuuronen 2001, 43). Avoimessa haastattelussa haastattelija ja haastateltava ovat kielellisessä vuorovaikutuksessa keskenään ja haastattelija pyrkii luomaan tilanteesta niin luontevan kuin mahdollista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 45).

Opinnäytetyön aihe oli valittuna jo helmikuussa 2020 ja se antoi kevään aikana mahdollisuuden normaalin työnteon ohessa käytäviin keskusteluihin aihepiirin asiantuntijoiden kanssa. Näiden keskusteluiden sekä vanhojen saattuetoimintasuunnitelmien ja Poliisihallituksen määräysten perusteella sain tehtyä suunnitteluoppaan rungon, jota täydensin myöhemmin avoimen haastattelun kautta saaduilla vastauksilla. Menetelmä oli suunnitteluoppaan kasaamisessa erittäin hyvä koska tiesin kyllä usein mitä tehdään mutta tarvitsin vastauksia siihen, että miten tehdään. Haastatteluvaiheessa valmiina ollut oppaan runko auttoi ohjaamaan keskusteluaiheita oikeille urille mutta samalla avoin keskustelu antoi haastateltaville mahdollisuuden tuoda esiin myös sellaisia seikkoja, joista en olisi osannut itse kysyä ja jotka olisivat strukturoidussa haastattelussa jääneet vaille huomiota.

Avoimessa haastattelussa annetaan tilaa haastateltavan kokemuksille, tuntemuksille, muistoille, mielipiteille ja perusteluille. Haastattelun kulkua ei ole suunniteltu ennalta, vaan se on avoin kaikille mahdollisuuksille. Haastattelija on toki orientoitunut tutkimuksensa aihepiiriin. Kysymyksiin, joita haastattelija esittää tilannetta ja haastateltavaa mukaillen, ei yritetä tarjota valmiita vastauksia. (Eskola & Suoranta 2000, 86-88.)

4. HILJAINEN TIETO JA SEN SIIRTÄMINEN

4.1. Hiljainen tieto

Kiinnostus hiljaista tietoa kohtaan on kasvanut viime vuosina monilla eri aloilla, koska hiljaista tietoa pidetään asiantuntijuuden selittävänä tekijänä. Tästä syystä hiljainen tieto liittyy yhtä tiiviisti niin tieteeseen ja työelämään kuin vaikkapa urheiluunkin (Virtanen 2006, 1).

Hiljaisen tiedon käsitteet ovat herättäneet paljon keskustelua eri tieteenaloilla mutta niistä ei ole kuitenkaan tehty selkeitä tai yksiselitteisiä määritelmiä. Keskustelut hiljaisen tiedon olemassaolosta liittyvät usein liikemaailmaan, missä se nähdään pääasiallisesti organisaatioiden omaisuutena. (Toom 2008, 34.) Liikemaailmassa hiljaisen tiedon merkitys ymmärretään yleensä vasta muutosten yhteydessä kuten organisaatiouudistuksissa ja työntekijöiden vaihdoksissa (Alastalo 2014, 10).

Vaikka hiljainen tieto usein yhdistetäänkin työelämään on syytä muistaa, että hiljainen tieto on kuitenkin aina yksilöiden hallussa ja vasta heidän työsuhteidensa kautta organisaatioiden omaisuutta. Organisaation tekevät ihmiset eikä organisaatiolla ole osaamista ilman ihmisiä. (Guessous 2014, 37.)

Hiljaisen tiedon käsitteen on lanseerannut unkarilais-brittiläinen tutkija Michael Polanyi vuonna 1966 teoksessaan *Personal knowledge*. (Toom 2008, 34.) Polanyiin teorian mukaan kaikella ihmisen omaamalla tiedolla on hiljainen ulottuvuus, joka näkyy hänen toiminnassaan, mutta jonka sisältöä hän ei pysty yksiselitteisesti kuvaamaan. Polanyiin mukaan ihminen tarvitsee aina sekä näkyvää (ekspliittistä), että hiljaista (implisiittistä) tietoa pystyäkseen käsittelemään asioita. Polanyi siteeratuin toteamus on ”*tiedämme enemmän kuin pystymme kertomaan*” (Polanyi, 1966). Ihmisten tietoisuudessa on siis paljon sellaista mitä ei osata ilmaista mutta mikä näkyy toiminnassa erilaisina tapoina, rutiineina, käytäntöinä ja tunteuksina. Polanyiin näkemyksen mukaan tiedon eri tasot liittyvät kiinteästi toisiinsa osana tietämisen kokonaisuutta, eikä niitä tulisi erottaa erillisiksi luokikseen. (Guessous 2014, 15-16.)

Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluoppaan lähtökohtana on ollut eläköityvien asiantuntijoiden hiljaisen tiedon esiin kaivaminen ja sen kirjaaminen ekspliittiseksi tiedoksi oppaan sivuille. Polanyiin teoria kuitenkin määrittelee hiljaisen tiedon tiedostottomaksi ja sen esiin saamisen mahdottomaksi. Tässä opinnäytetyössä hiljaisen tiedon ja sen siirtämisen määrittelyyn sopiikin paremmin japanilaisten Ikujiro Nonakan ja Hirotaka Takeuchin tiedonluonnin teoria. Nonakan ja Takeuchin malli uutta tietoa luovasta organisa-

tiosta perustuu Polanyin ajatuksille sillä pienellä mutta merkittävällä erotuksella, että siinä hiljainen tieto nähdään sellaisena jota on vaikea saada ihmisestä esille (Virtanen 2006, 11). Nonakan ja Takeuchin uuden tiedon luomista kuvaava SECI-malli esitellään tarkemmin kappaleessa 4.5.

Raili Moilanen pitää hiljaista tietoa käytännön toiminnassa osaamisena, joka pitää sisällään kokemuksia ja tietoja. Moilasan näkökulmassa hiljainen tieto on kiinteässä yhteydessä viisauteen, joka tutkimusten mukaan kehittyy kokemuksista oppimisen myötä. Toisin sanoen kokemuksista oppiminen tuottaa viisautta, joka mahdollistaa hiljaisen tiedon. Tämä määrittely yhdistää hiljaisen tiedon enemmänkin käytännölliseen taitoon (knowing how) kuin teoreettiseen tietoon (knowing what). Hiljaisen tiedon käsittelyn haasteena pidetään sen abstraktia muotoa, toiminta- ja tilannesidonnaisuutta sekä itsestänselvyyttä. Moilasan mukaan hiljaista tietoa voidaan kuitenkin pyrkiä tekemään näkyvämmäksi ja konkreettiseksi. (Toom, Moilanen 2008, 237-238.)

Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluohjetta on työstetty nimenomaan tämän näkökulman ja tavoitteen kautta. Kyse on eläköityvien asiantuntijoiden tietojen ja taitojen siirtämisestä näkyvään muotoon ja sitä kautta uusille suunnittelijoille. Asiantuntijat ovat hankkineet taitonsa kokemusten kautta suunnitteleamalla kymmeniä valtiovierailuja ja heillä on tieto siitä miten hyvä suunnitelma tehdään; mitä tehdään missäkin vaiheessa, mitä suunnitelma pitää sisällään, miten kalusto jaetaan, kuka vastaa virka-apupyynnöistä jne. Aikaisemman saattuetoimintakokemukseni myötä olen kyllä tiennyt sen mitä osa-alueita saattuetoiminta pitää sisällään (knowing what) mutta en sitä miten suunnittelutyö toteutetaan (knowing how).

4.2. Hiljaisen tiedon tunnistaminen

Liikemaailman kontekstissa käydyssä keskustelussa hiljainen tieto nähdään usein yrityksen työntekijöiden yhteisenä tietopohjana ja organisaatioiden sosiaalisena omaisuutena (Toom 2008, 34). Monissa organisaatioissa on havahduttu siihen, että henkilöstövaihdoksien ja eläköitymisten myötä kokemukseen perustuvaa osaamista katoaa koska ikääntyvien työntekijöiden vahvuutena on pidetty kokemuksen kautta syntynyttä käytännöllistä tietoa (Toom, Paloniemi 2008, 255).

Hiljaisen tiedon katoaminen ja sen siirtämisen haasteet on tiedostettu myös viranomaisorganisaatioissa kuten poliisissa jo lähes 20 vuoden ajan. Pia Vuori on todennut vuonna 2005 *"Hiljainen tieto poliisin työssä"*-julkaisussaan (Vuori 2003, 5), että suurien ikäluokkien jäädessä eläkkeelle, ei heidän keräämänsä kokemustieto ole siirrettävissä seuraaville sukupolville ainakaan oppilaitoskoulutuksessa. Jussi Hakaniemi on puolestaan todennut tietojohtoisen poliisitoiminnan esityksessään (2020), hiljaisen tiedon olevan kokemuksen kautta

henkilölle kertynyttä osin tiedostamatonta tietämystä, joka ilmenee intuitiona ja osaamisena. Näiden vaikeasti ilmaistavien asioiden siirtäminen henkilöltä toiselle on haasteellista.

Hiljaisen tiedon tunnistamisessa ja siirtämisessä keskeisessä roolissa ovat työpaikan muut työntekijät (Toom, Moilanen 2008, 235). Kaikessa hiljaisen tiedon siirtämiseen liittyvässä kirjallisuudessa korostetaan dialogin ja vuorovaikutuksen merkitystä. Hiljainen tieto on usein tiedostamatonta myös osaajalle itselleen joten sen tunnistamiseen vaaditaan aitoa vuorovaikutusta ja keskustelua osapuolten välillä.

4.3. Hiljaisen tiedon siirtäminen

Siinä missä ekspliittistä tietoa voidaan siirtää mekaanisesti tietojärjestelmiin ja tietokantoihin, vaaditaan hiljaisen tiedon siirtämiseen asiantuntijan esimerkkiä, yhdessä tekemistä ja avointa keskustelua. Hiljaista tietoa kerätään tiedostamatta tekemisen ja elämisen kautta. (Vuori 2005, 40.)

Yrity maailmassa ja talouselämässä mentorointi on koettu hyväksi menetelmäksi hiljaista tietoa siirrettäessä. Mentorointiprosesseille ei ole tiukkoja määritelmiä tai muotovaatimuksia ja ne voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Onnistuneen mentorointiprosessin kulmakiviin kuuluu kuitenkin sitoutuminen, vuorovaikutus ja tavoitteellisuus. Käsitys mentoroinnista pelkästään kahden ihmisen välisenä suhteena on muuttunut ja nykyään myös pienryhmämentorointi on yleisesti käytössä oleva menetelmä perinteisen parimentoroinnin ohella. (Kupias, Salo 2014, 26-29.)

Mentorointi kuvataan sosiaalipsykologiseksi ilmiöksi, missä yhdistyvät yksilön tietäminen ja sosiaalisesti rakentunut tieto yhteisöjen toiminnasta. Perinteisessä mentorointiprosessissa kokenut ja arvostettu työntekijä (mentori) auttaa nuorempaa kollegaansa (aktori) ammatillisessa kehityksessä tarjoamalla tietojaan ja verkostojaan tämän käyttöön. Mentorointi ei ole enää nykyään yhdensuuntaista ohjaamista tai perehdyttämistä, vaan enemmänkin vuorovaikutteista ajatusten vaihtoa, jossa molemmat oppivat. (Toom, Hannu L.T.Heikkinen ja Rauno Huttunen 2008, 205.)

Mentorointia voi toteuttaa esimerkiksi yhdessä tekemällä, jolloin hiljainen tieto ja osaaminen voivat siirtyä jopa kokonaan ilman sanoja. Yhdessä tekemisen etuna on esimerkiksi se, että se saattaa synnyttää lopputuloksen kannalta merkityksellisiä kysymyksiä, joita osapuolet eivät osaisi nostaa esiin pelkän keskustelun kautta. Michael Polanyin sanoihin viitaten prosessia voisi kuvata ”hiljaisessa tiedossa asumiseksi” eli sellaiseksi missä tieto ja osaaminen siirtyvät mentorilta aktorille toiminnan ja olemisen kautta. (Toom, Hannu L.T. Heikkinen ja Rauno Huttunen 2008, 205-206.)

Valtiovierailun suunnitteluoppaan tekoa oli tarkoitus pohjustaa mentorointiprosessin avulla toukokuulle 2020 suunnitellun Omanin valtiovierailun yhteydessä siten, että olisin osallistunut suunnittelutyöhön aktorina kymmeniä valtiovierailuja suunnitelleen ylikonstaapeli Juha Sinkkosen toimiessa mentorina. Vierailu kuitenkin peruuntui Covid-19 epidemian takia ja mentorointi vaihtui konsultaatioon ja yhdessä tekemisen dialogiin.

Yhdessä tekemisen dialogissa hiljaista tietoa pyritään sanallistamaan ajatuksia artikuloiden kielen ja keskustelun avulla. Molemmat (mentori ja aktori) osallistuvat sanallistamiseen omien lähtökohtiensa ja käsitystensä pohjalta. Dialogissa merkitykset ja tulkinnat rakentuvat yhteisessä välitilassa siten, että mentori ei vain siirrä aktorille oikeaa näkemystä, vaan tieto ja merkitys rakennetaan keskusteluiden kautta yhteisellä tulkinnalla. (Toom, Hannu L.T. Heikkinen ja Rauno Huttunen 2008, 209.)

”Katseen tarkentaminen yhdessä toisen ihmisen kanssa voi olla parhaimmillaan dialogia”(Hannu L.T. Heikkinen). Ylikonstaapeli Juha Sinkkosen kanssa käymissäni keskusteluissa dialogi toteutui mielestäni hyvin. Tämän mahdollisti omat pohjatietoni ja kokemukseni aihepiiristä, vaikka itse suunnittelutyöhön en ollutkaan osallistunut aikaisemmin. Osasin kyseenalaistaa keskustelussa esiin tulleita seikkoja ja kyseenalaistukset saattoivat johtaa dialogin kautta jopa uusiin ratkaisuihin. Jälkeenpäin tarkasteltuna suunnitteluoppaan toteutuksessa vain selkeästi ekspliittiset tiedot kuten suojapaikkojen- ja sairaiden yhteystiedot kirjattiin tekstiin ilman mentorin kanssa käytyä dialogia asiasta.

4.4. Nonakan ja Takeuchin tiedonluonnin teoria

Japanilaisten Nonakan ja Takeuchin organisaatioiden tiedonluonnin teoria on esitelty vuonna 1995 julkaistussa teoksessa *The Knowledge-Creating Company*. Teokseen on viitattu kaikissa edellisen kappaleen lähdemateriaaleissa ja sillä on ollut merkittävä rooli globaalissa hiljaiseen tietoon liittyvässä keskustelussa 1990-luvun loppupuolelta lähtien. (Virtanen 2006, 2.)

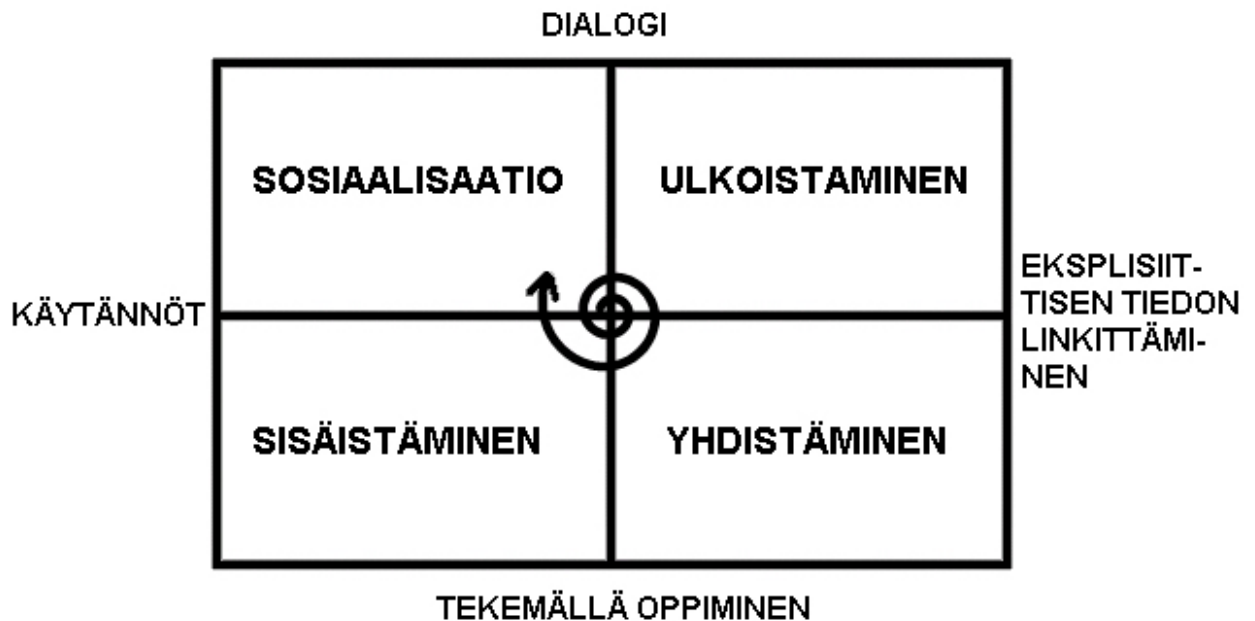
Nonakan ja Takeuchin teorian lähtökohtana on se, että organisaation ei pitäisi olla vain tietoa käsittelevä yksikkö, vaan sen tulisi pystyä tuottamaan myös uutta tietoa. Teorian mukaan yksilöiden omaava hiljainen tieto muuttuu uudeksi tiedoksi kun se jaetaan muille organisaation työntekijöille ja yhdistetään heidän tietoihinsa. Prosessin kautta syntynyt uusi tieto liitetään tuotteisiin sekä palveluihin ja näin varmistetaan organisaation kilpailukyky kansainvälisillä markkinoilla. Teorian edellytyksenä on hiljaisen tiedon jakaminen ja sen muuntaminen ekspliittiseen muotoon. (Virtanen 2006, 13 ja Nonaka & Takeuchi 1995.)

Nonaka ja Takeuchi kuvaavat teoriaansa nelivaiheisen SECI-mallin kautta, jossa tiedon molemmat ilmenemismuodot (ekspliittinen ja hiljainen) tekevät neljä muunnosta: hiljaisesta hiljaiseen (Sosialisatio/Socialisation), hiljaisesta ekspliittiseen (Ulkoistaminen/Ex-

ternalization), ekspliittisestä ekspliittiseen (Yhdistäminen/Combination) ja ekspliittisestä hiljaiseen (Sisäistäminen/Internalization). Kyseessä on yksilöiden välillä tapahtuva sosiaalinen tiedonmuunnosprosessi. (Guessous 2014, 17.)

Näen Valtiovierailun saattuetöiminnan suunnitteluoppaan toteuttamisen kuuluvan sosialisointia, ulkoistamista ja yhdistämisen alueille SECI-mallin nelikentässä. Nonakan ja Takeuchin (1995) mukaan ekspliittisen tiedon sisäistäminen helpottuu kun se on kirjattu esimerkiksi dokumenttien tai käyttöohjeiden muotoon. Parhaimmillaan suunnitteluoppas tulee siis toimimaan apuvälineenä saattuetöimintojen järjestämiseen liittyvän hiljaisen tiedon siirtämisprosessissa uusille suunnittelijoille. Seuraavassa kappaleessa kuvaan SECI-mallin vaiheet saattuetöiminnan suunnittelutyön sukupolvenvaihdosprosessiin ja tämän opinnäytetyön työstämiseen liittyvien esimerkkien kautta.

4.5. SECI-malli

kuva 2: Nonakan ja Takeuchin SECI-mallia havainnollistava nelikenttä

Sosiaalistumisvaiheessa hiljainen tieto siirtyy eteenpäin ilman sanallista dialogia tarkkailemalla, matkimalla ja käytännön tekemisellä. Nonaka ja Takeuchi korostavat sanattoman vuorovaikutuksen merkitystä ja kuvaavat vaiheen tyypillisimmäksi toteutustavaksi perinteistä mestari-oppipoika-suhdetta (mentorointi) tai työharjoittelua. Opettajan ja opetettavan välisen keskinäinen luottamuksen lisäksi on tärkeää, että oppija pystyy assosioimaan oppimistilanteisiin liittyviä ajatusmalleja. (Nonaka & Takeuchi 1995 ja Virtanen 2006, 14.)

Luvussa 4.3. kerroin toteutumatta jääneestä suunnitelmasta, missä olisin toiminut aktorina Omanin valtiovierailun suunnitteluprosessissa. Toteutuessaan se olisi ollut Nonakan ja Ta-

keuchin tarkoittamaa socialisaatiota parhaimmillaan. Olisin seurannut kokeneen suunnittelijan käytännön tekemistä suunnitteluprojektin alusta loppuun. Aiemman aihepiiriin liittyvän kokemukseni ansiosta olisin osannut jäsenellä mentorin ratkaisuja eikä tarkentavia kysymyksiä ja keskusteluja olisi siinä vaiheessa välttämättä tarvittu.

Ulkoistamisvaiheessa hiljainen tieto muunnetaan ekspliittiseksi käsitteiksi sanallisesti artikuloimalla. Käsitteellistäminen tapahtuu yhteisen pohdiskelun ja havainnoinnin sekä keskusteluiden avulla. Ulkoistamisvaiheessa ilmaukset voivat jäädä puutteellisiksi tai epä johdonmukaisiksi ja käsitteellistämistä voidaan työstää esimerkiksi kielikuvien ja assosiaatioiden kautta. (Nonaka & Takeuchi 1995, 62-63 ja Virtanen 2006, 15.)

Socialisaatiovaiheen mentoroinnin jäätyä pois jouduin valmistautumaan ulkoistamisvaiheeseen tutustumalla vanhoihin saattuetoimintasuunnitelmiin ja muuhun aihepiiriin liittyvään kirjalliseen materiaaliin. Ennen keskusteluiden aloittamista olin siis muodostanut itsenäisesti tietyn kuvan suunnitteluprosessista ja mentorilta hain ennen kaikkea varmistusta käsityksieni oikeellisuudesta. Ensimmäiset haasteet tiedon käsitteellistämisestä tulivat vastaan jo suunnitteluprosessin aloituksesta keskustellessa. Mentorin oli esimerkiksi vaikea määrittellä yksiselitteisesti se mitä hän tekee prosessissa ensimmäisenä, koska käytännön muuttujat määrittelevät työjärjestyksen yksityiskohdat. Käsitykseni prosessista tarkentui kuitenkin monien esimerkkien ja erilaisten tapahtumakuvausten kautta.

Yhdistelyvaiheessa olemassa oleva ekspliittinen tieto yhdistetään uuteen ekspliittiseen tietoon ja näin saadaan aikaan uusia tietokokonaisuuksia. Uusi tieto saadaan yhdistelemällä eri lähteistä saatuja tietoja, purkamalla tietoa osiin ja kokoamalla sitä uudestaan. Yhdistely toteutetaan prosessissa mukana olleiden henkilöiden vuorovaikutuksessa. (Nonaka & Takeuchi 1995, 67 ja Virtanen 2006, 15.)

Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluopas on oikeastaan yhdistelyvaiheen lopputulos. Olen kirjoittanut oppaan sellaisesta näkökulmasta, mistä omasta mielestäni olisi eniten hyötyä suunnittelutyötä ensimmäistä kertaa työstävälle poliisimiehelle. Oma tietämystäni aihepiiristä on täydennetty asiantuntijoiden tiedoilla ja lopputuloksena on oppaan verran käsiteltyä tietoa saattuetoiminnan suunnittelusta.

Sisäistämisvaiheessa eksplisiittinen tieto muuttuu uudestaan hiljaiseksi tiedoksi tekemällä oppimisen kautta. Uuden tiedon yhdistyessä toimintaan ja vastaanottajan omaan kokemustietoon, syntyy ajan kuluessa uutta hiljaista tietoa. (Nonaka & Takeuchi 1995, 69.)

Saattuetoimintojen suunnittelutyössä sisäistämisvaihe toteutuu kunnolla vasta siinä vaiheessa kun suunnittelutyötä alkaa tekemään uudet työntekijät. Valtiovierailun saattuetoimintojen suunnitteluopas antaa tarvittaessa tukea suunnittelijoiden ensimmäisissä projekteissa, koska eläköityneiden asiantuntijoiden konsultaatiot eivät ole enää mahdollisia. Si-

säistämisvaihe edellyttää tässä yhteydessä useita aitoja työkokemuksia eli monia valtiovierailuiden suunnitteluprojekteja. Kyse on siis monen vuoden kehittämisprosessista.

Nonakan ja Takeuchin teoriaan perustuvan näkemykseni mukaan saattuetoiminnan suunnitteluun liittyvä uuden tiedon luomisen prosessi on siis vielä kesken tämän opinnäytetyön ja oppaan julkaisun jälkeen. Saattuetoiminnan suunnittelu kehittyy, kun uudet suunnittelijat yhdistävät oman erityisosaamisensa suunnittelun konkareilta välittyneeseen tietoon ja työstävät sitä tulevien suunnitteluprojektien yhteydessä.

5. VALTIOVIERAILUN SAATTUETOIMINTOJEN SUUNNITTELUOPAS

5.1. SOP (Standard operating procedure)

Heti ensimmäisessä opinnäytetyöhöni liittyvässä palaverissa Helsingin poliisilaitoksen liikenteenvalvontayksikön päällikkö Jari Kaikko ehdotti, että saattuetoiminnan suunnittelua koskevan ohjeistuksen voisi tehdä esimerkiksi SOP muotoisena. Kaikko kertoi SOP ohjeiden olleen käytössä hänen edellisessä työpaikassaan poliisin valmiusyksikössä ja niiden toimineen siellä hyvin erilaisten toimenpiteiden alustuksena. Pidin ehdotusta hyvänä ja otin SOP-mallin oppaan työstämisen lähtökohdaksi.

SOP on lyhenne englannin kielen sanoista *standard operating procedure*. Suomeksi se tarkoittaa vakioitua toimintaohjetta. SOP ohjeet ovat kirjallisia kohta kohdalta eteneviä kuvauksia prosesseista, joiden tavoitteena on ennalta määritelty lopputulos. SOP ohjeet ovat selkeitä ja ne on kirjoitettu helposti ymmärrettävään muotoon. SOP ohjeita käytetään prosessien tai työtehtävien vakioimiseen esimerkiksi teollisuudessa, armeijassa, ensihoidossa ja viranomaistoiminnassa. SOP-ohjeita käyttämällä työn laatu ja tuottavuus paranevat ja työ nopeutuu. (Similä 2015, 12.)

SOP ohjeen alussa määritellään aina sen käyttötarkoitus ja kenelle se on laadittu. Ohjeen sisältö jaetaan yleensä useisiin eri osa-alueisiin niiden lukemisen helpottamiseksi ja ymmärrettävyyden varmistamiseksi. Osa-alueita voivat olla esimerkiksi työn tavoite, työvaiheiden kuvaus ja työhön liittyvät asiakirjat. (standard-operating-procedure.com.)

Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluopas on jaettu seitsemään osa-alueeseen:

- Suunnitteluprosessin aloitus
- Henkilöstön resurssointi
- Reittisuunnittelu
- Kaluston resurssointi
- Kirjalliset dokumentit
- Muut toimenpiteet
- Suunnittelutyön tarkastuslista

SOP- ohjeissa on yleensä tarkasti määritelty toimenpiteiden suorittamisjärjestys, mistä ei saisi poiketa. Saattuetointojen suunnittelutyötä ajatellen tarkan suoritusjärjestyksen määrittely oppaaseen ei olisi ollut kuitenkaan tarkoituksenmukaista, koska suoritusjärjestykseen vaikuttaa aina itse vierailutapahtumaan liittyvät muuttujat. Olennaista on se, että vierailun alkuun mennessä suunnittelija on huomioinut kaikki oppaan osa-alueet riittävällä tarkkuudella.

Ohjeen laatiminen alkaa yleensä alustavilla toimenpiteillä joissa tutustutaan ohjeistettavaan prosessiin ohjeen tilaajan tai aihepiirin asiantuntijan kanssa. Tämän jälkeen ohjeesta tehdään luonnos, mistä käydään keskusteluja toiminnon toteuttajien kanssa virheiden ja parannusehdotuksien löytämiseksi. Viimeistely ohje esitellään ja hyväksytetään tilaajalla ennen sen julkaisemista. Ohjeen käyttöönoton jälkeen on huolehdittava sen päivityksestä tarpeen mukaan. (standard-operating-procedure.com.)

Jussi Karjalaisen mukaan SOP-ohjeiden yleisin ongelma on niiden ajantasalla pitäminen ja päivittäminen. Ohje on yleensä suhteellisen helppo laatia, mutta niiden päivityksessä on usein ongelmia. Teollisuudessa, missä ohjeita on usein satoja, onkin usein käytössä SOP-ohjeiden hallintaohjelmia niiden päivittämisen varmistamiseksi. (Karjalainen 2011, 19.)

SOP ohjeiden käytön etuna on se, että tiettyä kaavaa noudattamalla saadaan usein säästettyä aikaa ja työn tulos on tasalaatuista. SOP ohjeet helpottavat uuteen asiaan perehtymistä ja ne ovat erityisen tärkeitä kun työtä toteutetaan vähäisellä kokemuksella ilman asiantuntijoiden apua. Tämän opinnäytetyön produktina toteutettu opas on tehty tilanteeseen, missä erityistä asiantuntemusta edellyttävän työtehtävän toteutuksesta tulevat jatkossa vastaamaan henkilöt, joilla ei ole merkittävää aiempaa kokemusta vastaavasta työstä ja siksi SOP mallinen ohje sopii siihen erittäin hyvin.

5.2. Suunnitteluoppaan aineiston kerääminen

Suunnitteluoppaan suuntaviivoja olen hakenut kvalitatiivisiin tutkimusmenetelmiin kuuluvien avoimien haastattelujen kautta. Lähtökohta haastatteluihin oli erinomainen, koska molemminpuolinen luottamus oli valmiina eikä sitä tarvinnut rakentaa erikseen. Matti Hyväri-

sen mukaan haastattelijan voi olla helpompi saavuttaa haastateltavan luottamus jos he kuuluvat samaan sisäpiiriin, jonkin yhdistävän seikan takia. (Hyvärinen 2017, 398.) Tässä tapauksessa yhdistävä tekijä oli pitkä yhteinen työhistoria haastateltavien kanssa sekä aito molemminpuolinen kiinnostus aihepiiriä kohtaan. Myös haastateltavat ymmärsivät heidän hallussa olevan hiljaisen tiedon siirtämisen merkityksellisyyden.

Suunnitteluoppaan kirjallisena lähdeaineistona olen käyttänyt useiden viime vuosina järjestettyjen valtiovierailuiden saattuetoimintasuunnitelmia sekä poliisihallituksen aihepiiriin liittyviä salassa pidettäviä määräyksiä. Kaikki lähdemateriaali on ollut vähintään ST4-luokiteltua, eikä sen tarkempi avaaminen ole siksi mahdollista tässä julkisessa opinnäytetyöraportissa. Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluoppaassa on oma lähdeluettelo.

5.3. Suunnitteluohjeen käyttöönotto

Valtiovierailun saattuetoimintojen suunnitteluoppas tallennetaan pdf-formaatissa Helsingin poliisilaitoksen projektilevyille liikennesuunnittelukansioon. Oikeudet liikennesuunnittelukansion sisältöön on myönnetty vain niille henkilöille, jotka sitä työssään tarvitsevat.

Ensisijaisesti suunnitteluoppas on tarkoitettu tulevien valtiovierailuiden suunnittelijoiden käyttöön. Paperiversiota oppaasta ei tietoturvasyistä tulosteta, koska kaikilla oppaan tietoja tarvitsevilla henkilöillä on käyttöoikeudet liikennesuunnittelukansioon.

Oppaasta tallennetaan liikennesuunnittelukansioon myös muokattavissa oleva Word-tiedosto. Kriittistä, mahdollisesti muuttuvaa ja päivitystä vaativaa tietoa ovat esimerkiksi oppaassa listatut yhteystiedot.

5.4. Suunnitteluohjeen julkisuus ja salassapitomerkinnot

Suomen perustuslain 12§:n ja julkisuuslain 1§:n mukaan julkisessa oppilaitoksessa laadittu ja tutkintotodistuksen saamiseen johtanut opinnäytetyö on viranomaisen asiakirja, joka on julkinen ellei muutoin ole erikseen säädetty. Tietyntyyppinen sisältö saattaa kuitenkin tehdä opinnäytetyöstä osittain salassa pidettävän julkisuuslain 24§:n mukaan. (tietosuoja.fi.)

Ne opinnäytetyön osiot, joiden julkisuuden rajoittaminen on perusteltua, on pyrittävä sijoittamaan liitteisiin. Valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluoppaan sisältö perustuu ST3 ja ST4-luokan lähdeaineistoon, joten sen julkaiseminen ei ole mahdollista. Suunnitteluoppas julkaistaankin tämän opinnäytetyön salattuna liitteenä. (Haikansalo ja Korander 2019, 32.)

6. OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA ARVIOINTI

6.1. opinnäytetyöprosessin kulku ja tavoitteiden toteutuminen

Tämän opinnäytetyön suunnittelun aloitin heti AMK:n muunto-opintojeni alussa helmikuussa 2020 opinnäytetyön vaatimusten kirkastuttua. Aihepiiristä eli valtiovierailun saatuetoinnoinnista ei oltu tehty opinnäytetöitä aiemmin, joten aiheen tarkennukseen ja lopulliseen valintaan minulla oli vapaat kädet. Saatuetoinnin suunnittelutyön ajankohtainen sukupolvenvaihdosprosessi tarjosi minulle mahdollisuuden tehdä oikeasti merkityksellinen opinnäytetyö ja toiminnallisen työn toteuttaminen oli henkilökohtaisten ominaisuuksieni puolesta luontevampi valinta, kuin esimerkiksi tilastollinen tutkimustyö. Hanna Vilka toteaa *Toiminnallinen opinnäytetyö*- kirjassaan (2003), että opinnäytetyön tulisi olla ajankohtainen, tulevaisuuteen suuntautuva ja aiheen pitäisi kiinnostaa aidosti tekijäänsä. Tässä työssä toteutui kaikki nämä kriteerit.

Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää teoriaosuuden, joka kytkeytyy käytännön tekemiseen eli produktin toteuttamiseen. Koska opinnäytetyöni keskeisin tavoite oli eläköityvän suunnitteluhenkilöstön hiljaisen tiedon siirtäminen uusien suunnittelijoiden käyttöön, oli hiljaisen tiedon siirtämiseen liittyvien teorioiden avaaminen luonteva valinta työn teoriaosuudeksi. Toiminnallisissa opinnäytetöissä tutkimuksellinen selvitys kuuluu idean tai tuotteen toteutustapaan ja selvityksen avulla tavoitellaan suuntaa sisällölliseen päätöksentekoon. (Vilka 2003, 56 ja 62.)

Tiina Airaksinen suosittelee, että toiminnallisen opinnäytetyön molempia osioita tehdään osittain samanaikaisesti, vaikka molemmat vaativatkin tekijän täyden huomion. (Airaksinen, 2003.) Lähdin keväällä toteuttamaan työtä tämän ohjeen mukaisesti, mutta lähdemateriaaliin tutustumisen ja opinnäytetyön rakenteen selvittyä päätin kirjoittaa produktin lähes valmiiksi ennen raportin varsinaista työstämistä. Kesällä valmiiksi tehty produkti helpotti ja selkeytti raportin kirjoittamista syksyllä. Toisaalta raportin työstämisen yhteydessä ymmärrykseni hiljaisen tiedon teoriasta kasvoi siinä määrin, että sille olisi ollut käyttöä jo produktin tuotantovaiheessa.

Opinnäytetyön opastukseen liittyvässä kirjallisuudessa korostetaan ajattelun ja pohdinnan merkitystä opinnäytetyöprosessin yhteydessä. Opinnäytetyön aihepiiri on ollut ajatuksissani varmasti päivittäin opinnäytetyön suunnittelun aloituksesta lähtien. Tämä lähes kymmenen kuukauden ajatusprosessi on edistänyt varmasti opinnäytetyötä ja oppaan laatua mutta ennen kaikkea omaa ammattiosaamistani saatuetoinnin parissa. Opinnäytetyön tavoite saatuetoinnin suunnitteluun liittyvän hiljaisen tiedon siirtämisestä on toteutunut niin kirjallisen oppaan muodossa, kuin Nonakan ja Takeuchin uuden tiedonluonnin teorian realisoitumisenkin kautta. Oppaasta on varmasti jonkinlaista hyötyä tuleville suunnittelijoille

ja uskaltaisin väittää, että oman oppimisprosessini kautta pystyn itsekin kehittämään saat-tuetoimitaa tulevaisuudessa monessa eri roolissa.

6.2. Opinnäytetyön luotettavuus

Opinnäytetyön tärkeimpiin laatukriteereihin kuuluu sen luotettavuus. Onnistuneen luotet-tavuuden arvioinnin edellytyksenä on, että opinnäytetyö on riittävällä tasolla dokumentoi-tu. Työn tietopohja pitää siis olla jäljitettävissä. Käytetyn tiedon on täytettävä luotettavuus-kriteerit, jotta tutkimus olisi luotettava ja laatu korkea. (Kananen 2012,161, 162.)

Tämän raportin lähdekirjallisuutena on käytetty lakitekstejä, vertaisarvioituja alkuperäis-tutkimuksia ja julkisten organisaatioiden tuottamia julkaisuja. Produktin lähdekirjallisuute-na on käytetty lakitekstejä, poliisihallituksen määräyksiä sekä vanhoja saattuetoiminta-suunnitelmia. Arvioisin, että käyttämäni kirjallinen lähdemateriaali on koko työn osalta erittäin luotettavaa. Omat ajatukseni ja mielipiteeni olen pyrkinyt raportissa erottelemaan selkeästi lähdemateriaaliin perustuvista asioista. Produktin kirjallinen lähdeaineisto on ol-lut suurimmaksi osaksi määräyksiin perustuvaa, joten tulkinnanvaraa oppaan kirjaamisessa lähdemateriaalin osalta ei ole juurikaan ollut.

Reliabiliteetin kautta arvioidaan tutkimustulosten pysyvyyttä. Kvalitatiivisessa tutkimuk-sessa reliaabelius koskee ennen kaikkea tutkijan toimintaa. Reliabiliteettia arvioitaessa on huomioitava esimerkiksi, että onko kaikki aineisto varmasti huomioitu. Tämän opinnäyte-työn suurimmat haasteet liittyivät aiheesta liittyvän kirjallisen tiedon niukkuuteen ja aihe-piirin asiantuntijoiden vähäisyyteen. Voisinkin todeta opinnäytetyön reliabiliteetin olevan siinä mielessä kunnossa, että oppaan teossa on huomioitu kaikki saattuetoiminnan aihepii-riin liittyvä kirjallinen materiaali ja siitä tietävät asiantuntijat.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan on pystyttävä perustelevaan menettelynsä, vaikka toinen tutkija päätyisi samaa asiaa tutkiessa toisenlaiseen lopputulokseen. Uskon, että op-paan tekemiseen liittyvien haastattelujen anti olisi ollut jonkun toisen tekemänä hyvin sa-manlainen. Hiljaisen tiedon siirtämisen haasteet olisivat olleet vastassa kenellä tahansa. Oppaan valiidiutta olen pyrkinyt varmistamaan käymällä sitä perusteellisesti läpi suunnit-telutyöstä viime vuodet päävastuussa olleen ylikonstaapelin kanssa koko tekoprosessin ajan.

6.3. Opinnäytetyön laatu

Tämän opinnäytetyön ulkoiset kehitysvaikutukset selviävät vasta tulevaisuudessa. Se onko valtiovierailun saattuetoiminnan suunnitteluoppaasta hyötyä uusille suunnittelijoille selviää käytännössä vasta siinä vaiheessa kun seuraava valtiovierailu on ajankohtainen; Mahdolli-sesti jo ensi kesänä tai ehkä vasta muutaman vuoden kuluttua kun Covid-19 epidemia on

lopullisesti takana. Varmaa on se, ettei merkittävimmän suunnittelukokemuksen omaavat henkilöt ole tulevissa vierailuissa enää käytettävissä. Valtiovierailuiden virallinen protokolla pysynee tulevaisuudessakin nykyisen kaltaisena ja sen myötä myös saattutoiminnan vaatimukset ennallaan.

Koska valtiovierailun saattutoiminnan suunnitteluoppaan käytettävyyden ja laadun arvioinnin voi teettää sen kohderyhmällä vasta tulevaisuudessa, olen arvioinut sen itse SWOT-analyysin avulla. SWOT-analyysissa tarkastellaan työn vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Yleensä SWOT-analyysiä käytetään apuna opinnäytetyöprosessin suunnitteluvaiheesta lähtien, mutta sitä voi käyttää myös pelkkänä arviointityökaluna kuten olen tässä työssä tehnyt.

Valtiovierailun saattutoiminnan suunnitteluoppaan SWOT-analyysi

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<ul style="list-style-type: none"> -kuvaa yleisellä tasolla suunnitteluprosessin työvaiheet -määrittelee tarkasti suunnittelussa huomioon otettavat asiakokonaisuudet -määrittelee tarkasti työtehtävien ja kaluston jakamisen perusteet -antaa käytännön vinkkejä henkilöstöresurssien tehokkaaseen käyttöön 	<ul style="list-style-type: none"> -työvaiheiden toteuttamisohjeet eivät ole yksityiskohtaisia -kaikkea asiantuntijoiden hiljaista tietoa ei ole saatu muutettua eksplisiittiseen muotoon -oppaassa ei ole kuvattu esimerkkitalanteita ja käyttäjän on osattava soveltaa annettuja tietoja itsenäisesti
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<ul style="list-style-type: none"> -helpottaa uusien henkilöiden perehtymistä suunnittelutyöhön -toimii ”to do”-listana suunnitteluprosessin alussa ja ”check”-listana ennen vierailun alkua. -toimii tukityökaluna myös valtiovierailun muun poliisitoiminnan suunnitteluun osallistuvilla (henkilösuojaus, kohdesuojaus, Tepo ym.) 	<ul style="list-style-type: none"> -oppaan tietoja ei osata soveltaa käytännössä; suunnitteluprosessin menestyksekkäs toteuttaminen vaatii oppaan tulkinnan lisäksi yleistä kokemusta saattutoiminnasta -opas ”hukkuu” muiden tiedostojen sekaan ja jää hyödyntämättä -oppaan päivitys jää huomioimatta ja osa tiedosta vanhenee ajan kuluessa

LÄHTEET:

Alastalo, Anniina 2014: Asiantuntijuus ja hiljainen tieto - Menetelmiä ja mahdollisuuksia hiljaisen tiedon jakamiseen. Helsinki. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Gusseous, Johanna 2014: Hiljainen tieto-kriittinen menestystekijä. Opinnäytetyö. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2019: Opinnäytetyöohje. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu.

Hakala, Juha T 2004: Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki. Gaudeamus Kirja Oy

Hakaniemi, Jussi 2020: Tietojohtamisen Powerpoint-esitys. Luettu 30.3.2020.

HE 72/2000 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tieliikennelain muuttamisesta.

HE 180/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle tieliikennelaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helminen, Klaus & Kuusimäki, Matti & Rantaeskola, Satu 2012: Poliisilaki. Helsinki, Talentum.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hyvärinen Matti, Nikander Pirjo ja Ruusu vuori Johanna 2017: Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere, Vastapaino.

Kananen, Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karjalainen, Jussi 2011: Maanalaisen porauslaitteen työohjeiden kehittäminen. Tampere. Sandvik Mining and Construction Oy

Kupias, Päivi & Salo, Matti 2014: Mentorointi 4.0. Viro: Print Best.

Metsämuuronen, Jari 2001: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki. International Methelp Ky.

Nonakaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka 1995: The Knowledge Creating Company - How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. New York. Oxford University Press.

Pyykkö, Jori 2016: finnboard.fi, luettu 30.9.2020

Similä, Heikki 2015: Poralaitteen SOP-ohjeiden kehittäminen. Tampere. Tampereen ammattikorkeakoulu.

standard-operating-procedure.com Luettu 12.5.2020

Toom, Auli & Onnismaa, Jussi & Kajanto, Anneli 2008: Hiljainen tieto. Helsinki. Gummeruksen kirjapaino Oy.

Tietosuojavaltuutetun toimisto: tietosuoja.fi Luettu 15.10.2020

Ulkoministeriö. um.fi, protokolla ja kansainväliset suhteet, luettu 3.4.2020.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003: Toiminnallinen opinnäytetyöopas. Helsinki Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virtanen, Ilkka 2006: Hiljaisen tiedon ongelma - kuinka hiljaista hiljainen tieto on? Pro gradu- tutkielma Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Tampereen Yliopisto

Vuori, Piia 2005: Hiljainen tieto poliisin työssä. Helsinki, Edita Prima Oy.

LIITE:

Valtiovierailun saattuetoinnin suunnitteluopas

